

Fredsuppbyggnadsprocessen i Bosnien:

En studie av Institutionalization before Liberalization

Hogan, Siobhán
Lundgren, Oskar

Abstract

Att utforma demokratiska samhällen är idag det främsta tillvägagångssättet för en fungerande fredsprocess. Detta grundar sig i den liberala fredsteorin, vars huvudtes lyder att demokratiska stater leder till en fredligare värld. Därför är det viktigt att i krigsdrabbade samhällen snabbt bygga upp fungerande institutioner som främjar denna demokratiska utveckling, samt värnar om mänskliga rättigheter. Roland Paris presenterar i sin teori, Institutionalization Before Liberalization, (IBL) särskilda riktlinjer vilka skall efterlevas för att detta skall vara möjligt. Genom vårt intresse för Bosnien och dess fredsprocess har vi valt att undersöka hur Paris teori kan appliceras på Bosnien. Vår undersökning visar att Paris riktlinjer till en viss del går att identifiera i Bosnien, men mycket tyder dock på att fredsprocessen skedde utifrån helt andra direktiv och riktlinjer än de Paris rekommenderar. Vi belyser i vår studie både de svårigheter man stod inför som komplicerade processen, samt vilka förutsättningar som ledde till att fredsprocessen kunde genomföras.

Nyckelord: Bosnien, fredsprocess, Institutionalization Before Liberalization, demokratisk liberalisering

*Tecken:*40465

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning.....	1
1.2 Metod och material	2
1.3 Teori	4
1.4 Historisk bakgrund	5
2. Fredsuppbyggnadsprocessen i Bosnien	6
2.1 Vänta tills det postkonfliktuella samhället är redo för val	6
2.2 Kontroll av media	9
2.3 Återskapa fungerande institutioner	10
2.4 Ekonomisk liberalisering i anpassad takt	12
3. Slutsats och analys	15
4. Referenser	19

1 Inledning

Fredsprocessen i Bosnien var en mycket komplicerad process. Kriget bemöttes med stora internationella ansträngningar innefattande politiska samtal där samtliga stora stater medverkade. Humanitära insatser av internationella organisationer gjordes, och en ständig massmedial uppmärksamhet omfattade händelseförloppet. (Kaldor, 1999, sid. 41). Att konflikten var svårhanterlig menar Kaldor beror på att man redan från början inte förstod varför och hur kriget utkämpades, samt den karaktär av de nya nationalistiska politiska gestalter som hade växt fram. När fredsuppgörelsen i form av ett avtal, Daytonavtalet trädde i kraft beslutade USA, som var den ledande fredsförhandlaren i konflikten att Bosnien skulle bli en liberal demokrati. För att denna nya demokrati skulle kunna växa, stiftade man nya bestämmelser och lagar i form av en konstitution under vilken landet skulle lyda. Den nya konstitutionen antydde tydligt att demokratiskt statliga institutioner och rättvisa förhållanden var det mest lämpade för att skapa fredliga relationer inom det pluralistiska samhället (Paris, 2004, sid 99). Dessa liberala grundstenar var alltså grunden för den fredsprocess som skulle ske i enlighet med den liberala fredsbyggnadsteorin i Bosnien. Inom denna process innefattades även fria och rättvisa val, yttrandefrihet, religionsfrihet, samt rätten till fri förflyttning. Marknadsekonomiska reformer skulle också som en del av den liberala teorin införas.

1.1 Syfte och Frågeställning

Vår ambition med denna studie är att försöka erbjuda läsaren en så bred förståelse som möjligt för fredsprocessen i Bosnien, samt i vilken utsträckning IBL, Institutionalization before Liberalization har spelat en avgörande roll för processens gång. Vi väljer i denna undersökning att endast fokusera på ett fall, då vi önskar uppnå en djupare analys för just fallet Bosnien. Trots att vi valt att

utesluta andra fredsbyggnadsmetoder i denna studie, kommer vi ändå att belysa den kritik som cirkulerar kring IBL och dess innebörd, detta för att få djupare förståelse för teorins problematik. Vår konkreta frågeställning kommer därför bli följande,

I vilken utsträckning har man arbetat utifrån IBL under fredsprocessen i Bosnien, samt vilka förutsättningar respektive svårigheter präglade processen?

1.2 Metod och Material

Vi har valt att göra en kvalitativ fallstudie där vi väljer att endast studera och fokusera på ett fall, detta för att uppnå en så djup förståelse som möjligt. Studerar man ett flertal fall kan man förvisso uppnå en högre generaliserbarhet, men man går därmed även miste om att kunna genomföra en fördjupad studie av sina fall. Det kan argumenteras för att en komparativ studie mellan länderna i balkanområdet, exempelvis mellan Bosnien och Kosovo, skulle vara möjlig, men en sådan komparativ studie hade inte kunnat ge en fullständig och rättvis bild av hur situationen har tittat sig under den period fredsprocessen ägt rum. Varje land har spelat en unik roll i de olika konflikter som utspelat sig i regionen under historiens gång, samt även genomgått skilda fredsprocesser. Inte heller fann vi det inom den begränsade tid och utrymmesram vi fått tilldelad lämpligt att undersöka Bosnien utifrån fler än en kontext. Dessutom bör man betona att vår ambition med detta arbete inte är att få någon generell kunskap om hur användbar IBL som teori i allmänhet utan mer hur man kan applicera det på vår specifika analysenhet, Bosnien. Vår hypotes är att vi i vår analys kommer att finna vissa tendenser av att IBL:s metoder har använts i Bosniens fredsprocess men vi tror dock inte att alla av Roland Paris sex ambitionskrav, inte heller de fyra operationaliseringar som vi själva valt, helt och hållet kommer uppfyllas. De operationaliseringar vi valt använder vi som måttstockar för att kunna undersöka i vilken utsträckning IBL

tillämpades under fredsprocessen. Fanns det stadium under processen som kan relateras till något av de fyra krav Paris presenterar i *At War's End*, för en lyckad fredsprocess. De ambitionskrav vi valt att använda oss av i vår studie är,

- *Vänta tills det postkonfliktuella samhället är redo för demokratiska val*; Det första steget i IBL processen är att skapa goda förutsättningar för väl genomförda val. Detta innefattar att vänta tills situationen lugnat ner sig och tills samhället är redo för demokratins hörnsten. Innan man kan genomföra de val som väntas måste det finnas fungerande partier, en fungerande val institution, ett bra rättsväsende samt icke korrupta polisstyrkor. Innan rättigheter införs måste säkerhet alltså skapas
- *Kontroll av media*; Detta innebär en fri press som främjar rättigheter samt ifrågasätter regeringen för att skapa en öppen samhällsdebatt. Samtidigt som man främjar yttrandefriheten måste man kontrollera att fel sorts retorik inte sprids, tex. Hatpropaganda. Hit hör även att främja de mediala organisationer som arbetar för en politisk öppenhet mot korruption. Detta kan tex bedrivas av icke statliga organisationer, eller externa aktörer
- *Återskapa fungerande institutioner*; Denna operationalisering förutsätter att en konstitutionell domstol existerar som skall behandla de dispyter som uppstår kring val. Institutioner som en fungerande polisstyrka är också avgörande för IBL då den interna ordningen måste hållas.
- *Ekonomisk liberalisering i anpassad takt*; Här är det relevant att vänta med en ekonomisk liberalisering tills den nya regeringen lyckats skapa marknadsekonomiska grunder. Denna reform bör ske gradvis för att undvika att drastiska förändringar sker.

Vidare skall vi under uppsatsens gång behandla var och en av dessa ambitionskrav och undersöka huruvida varje enskilt krav kan appliceras på fredsprocessen i Bosnien. Det material vi valt att använda oss av inför denna undersökning är först och främst Roland Paris *At war's end* som behandlar de ambitionskrav vi valt att

operationalisera. Denna belyser även kriget i Bosnien samt dess efterskede. Vi har nog valt ut våra källor, då vi vill försäkra oss om att vi använder tillförlitliga och relevanta källor. Mycket av det material som finns berör Balkan som stort, men vår studie skall endast tillägnas Bosnien, vilket har inneburit att vi fått sälla bort mycket av det material som erbjuds om ämnesområdet. Vi använder oss även av *New perspectives on liberal peace*, som Paris medverkar i. Denna källa belyser den liberala teoritraditionen, vilken vi använder som grundteori i vår uppsats. Vidare har vi tagit del av Kaldors *Nya och gamla krig*, vilken erbjuder en historisk bakgrund till perioden innan kriget samt krigets hela förlopp. Slutligen har vi använt oss av ett antal artiklar som behandlar och kritiskt granskar fredsprocessen i Bosnien.

1.3 Teori

Roland Paris ställer sig kritisk till den klassiska liberala fredsteorin. Med den liberala fredsteorin syftar han på tanken om att ett snabbt införande av marknadsekonomi i ett postkonfliktuellt samhälle kommer att leda till en stabil fred. Man ska dock vara medveten om att Paris inte ifrågasätter att en liberal struktur innebär ett stabilare och fredligare samhälle. Det han ifrågasätter är mer tillvägagångssättet man använder sig för att uppnå ett liberalt samhälle i ett postkonfliktuellt land. Paris menar att man först och främst måste bygga upp fungerande institutioner innan man genomför en liberalisering. Han talar om sex olika ambitionskrav som bör uppfyllas för att en fredsuppbyggnadsprocess ska få en lyckad utgång (Paris, 2004, sid. 188). Dessa ambitionskrav är följande:

- Wait Until Conditions Are Ripe for Election
- Design Electoral Systems That Reward Moderation
- Promote Good Civil Society

- Control Hate Speech
- Adopt Conflict-Reducing Economic Policies
- The Common Denominator: Rebuild Effective State Institutions.

1.4 Historisk bakgrund

Oroligheterna i det forna Jugoslavien började i juni 1991, efter att två länder, Kroatien och Slovenien, förklarade sig självständiga från den Jugoslaviska federationen. Detta skapade instabilitet i området och interna strider uppstod mellan etniska grupper inom landet. I mars 1992 valde Bosnien att göra en folkomröstning gällande om även dem skulle förklara sig självständiga från Jugoslavien. Omröstningen delade tydligt in Bosnien i etniska grupperingar. Muslimerna (som representerade 44 % av landets befolkning 1991) och Kroater (17 % av befolkningen) var övervägande för en självständighetsförklaring från Bosnien sida, medan serberna (som utgjorde 31 % av Bosniens befolkning) kraftigt motsatte sig för en utbrytning. Serberna i Bosnien ville alltså fortfarande tillhöra Jugoslavien där serberna som grupp var majoritet. Serberna valde därför att bojkotta folkomröstningen vilket innebar att förslaget om ett självständigt Bosnien gick igenom med en förkrossande marginal. Detta innebar att de sporadiska strider som ägde rum mellan grupperna i Bosnien nu började utvecklas till ett regelrätt krig (Kaldor, 1999, sid. 42-43). De följande tre åren präglades Bosnien av ett mycket grymt inbördeskrig, där mänskliga rättigheter ständigt bröts och där skillnader mellan de stridande etniska grupperna spädades på från olika intressegrupper. Kriget i Bosnien var en tämligen komplicerad, med ett stort antal av både lokala och externa aktörer och där civilbefolkningen var inblandad både som förövare och offer. Även FN och NATO var inblandade i konflikten. Den 14 december 1995 skrevs ett fredsavtal, som bland annat innebar en maktfördelning mellan de stridande grupperna, och det blodiga kriget fick ett slut. Därefter följde dock en lång och komplicerad fredsuppbyggnadsprocess (Kaldor, 1999, sid. 16).

2.Fredsuppbyggnadsprocessen i Bosnien

2.1 Bosnien och de fyra ambitionskraven

2.2 Vänta tills det postkonfliktuella samhället är redo för demokratiska val

I teorin om IBL så lägger Roland Paris relativt stort fokus på hur själva demokratiseringsprocessen ter sig i ett post-konfliktuellt samhälle. Paris menar att man inte kan ha för bråttom med att införa demokratiska val eller andra demokratiska strukturer. Man måste först och främst se till att finns seriösa och fungerande politiska partier som kan ställa upp i ett val och att det finns institutioner i landet som kan hantera en demokratisk reform. Vi anser, precis som Paris, att demokratiseringen i ett post-konfliktuellt land är både en mycket viktig och känslig process och har därför valt att analysera denna process i fallet Bosnien.

Efter att striderna upphörde i Bosnien 1995 påbörjades en förhandling mellan parterna. Med hjälp av amerikanska medlare så lyckades man tillslut komma fram till en överenskommelse vid en militärbas nära Dayton, USA. Denna överenskommelse kallas Daytonavtalet. Daytonavtalet innehöll ett antal olika föreskrifter om vad de inblandade parterna hade för ansvar och hur Bosniens framtid borde utformas. Målet med avtalet var tydligt. Man skulle reformera Bosnien till en liberal marknadsekonomi för att minska risken för att ännu en konflikt skulle blossa upp i landet. Man hade redan då planer på att snabbt införa ett nationellt demokratiskt val där det, utöver en regering, skulle röstas fram ett tredelat presidentskap (en presidentpost var för de tre stora etniska grupperna i Bosnien). Dessutom valde man att dela upp Bosnien i två olika områden. Det ena skulle styras av muslimerna och kroaterna, "Bosnien Hertzegovina", medan det andra skulle styras av serberna, "Republica Sprska". Dessa områden skulle ha sina

egna demokratiska val och politiska institutioner. Dessutom separerades områdena från varandra med hjälp av en militär buffertzona som upprätthölls av Natos trupper. Under tiden förberedde man sig för det demokratiska valet som skulle äga rum i september 1996. Det var tänkt att detta val skulle föra samman de splittrade grupperna och skapa ett enat Bosnien. Processen fick dock kritik från många håll för att vara alldeles för framstressad. Man hävdade att ett demokratiskt val i detta läge endast skulle innebära att extremnationalistiska partier från alla tre parterna skulle röstas fram. Man valde dock att inte skjuta upp valet och det man hade befarat blev verklighet. De mest krigförande och nationalistiska politiska partierna från vardera etniska grupp var också de som fick allra flest röster, både nationellt och lokalt. Liknande representation blev det hos de tre presidentposterna. Man kan säga att det var de separatisterna som ursprungligen hade startat kriget som blev de stora vinnarna i det demokratiska valet (Paris, 2004, sid. 99).

Det demokratiska val som man tänkte skulle skapa enighet i landet innebar istället en ännu större klyfta bland de etniska grupperna. Konflikterna var stora i det Bosniska parlamentet och det första mötet som skulle äga rum i oktober 1996 blev uppskjutet till januari 1997, på grund av att serbiska politiker vägrade att svära trohet för ett enat Bosnien. Parterna hade heller inget intresse av att arbeta mot en enad institution utan ville snarare fördjupa separationen ytterligare mellan grupperna. Man såg helt enkelt de områden som man hade blivit "tilldelad" som en nationell rättighet att få behålla och även som en suverän stat som man inte hade några planer på att låtas interageras till ett enat Bosnien. De politiska partierna som hade vunnit valet vägrade också att följa de åtaganden som man hade lovat att följa, exempelvis som att låta flyktingar återvända till sina hem eller att lämna ut krigsfångar till Jugoslavien (Paris, 2004, sid. 101).

Många forskare anser det vara problematiskt när konflikter når ett slut på grund av den externa pressen eller när våldet utövas av en extern aktör, en procedur som vissa hävdar vara anledningen till att kriget i Bosnien tog slut. Helt enkelt på grund av de bombningar som genomfördes av NATO. Man menar att om en konflikt tar slut på grund av dessa anledningar så innebär det oftast att det finns många olika intressenter i landets utveckling som exempelvis kan fördröja den demokratiska utvecklingen. Ett exempel på detta i Bosnien kan vara de påtryckningar som kom från USA som ville genomföra ett demokratiskt val så fort som möjligt. Som vi tidigare har nämnt så gav det tidigt lagda valet också

förödande konsekvenser för den demokratiska utvecklingen i Bosnien (Democratization after civil wars, 2008, sid. 561).

Under de lokala val som skulle äga rum i Bosnien i december 1996 så valde OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe), den organisation som hade ansvaret för den demokratiska utvecklingen i landet, att lyssna på den kritik som florerade gällande en för snabb demokratiseringsprocess och man sköt upp valet till september 1997. Detta gav dock föga effekt. Endast 6 % av de valda ledamöterna var inte knutna till någon nationalistisk rörelse. Detta anser vissa, exempelvis Paris, bero på att uppskjutningen av valet var alldeles för kort. Man anser helt enkelt att man borde väntat ännu längre med att genomföra ett demokratiskt val (Paris, 2004, sid. 103).

Både innan och efter det nationella val som genomfördes 1996 så försökte ett flertal organisationer, bland annat OSCE och NATO, att begränsa det politiska inflytandet bland de mest extrema nationalisterna i Bosnien och samtidigt stödja de politiker som var mer samarbetsvilliga och demokratiska. Exempelvis förbjöd man den serbiska krigsledaren Radovan Karadzic att ställa upp i valet på grund av att han hade blivit dömd för krigsbrott i Haag. Då valde Karadzic och hans förespråkare istället att stödja en annan politisk kandidat vid namn Biljana Plavsic, också hon en extremnationalistisk serb, för att på så sätt ändå genomdriva sin politik. Internationella organisationer försökte uppmuntra Plavsic till att bryta kopplingen med Karadzic för att istället utöva ett mer västerländskt förhållningsätt. Dock utan någon större framgång (Bojicic-Dzelilovic, 2009, sid. 213).

Den demokratiska fredsbyggnadsprocessen under krigets efterdyningar i Bosnien har inte varit ett lätt förlopp och om man utgår från våra operationaliseringar så är det svårt att se de riktlinjer som vi har gått efter har uppfyllts. Det står ganska klart att man har haft en alldeles för framstressad demokratiseringsprocess, vilket har gett problematiska konsekvenser för utvecklingen i landet. De gånger man har visat tendenser till sakta ner demokratiseringsprocessen så har åtgärderna varit alldeles för tama, vilket har resulterat i att effekten av dessa åtgärder har blivit näst intill obefintlig.

2.3 Kontroll av media

Som tidigare nämnt har Paris genom sin teori IBL definierat krav för en lyckad fredsprocess, ett av dessa är *Kontroll av media*. Denna operationalisering väljer vi att ha med i vår undersökning då kriget i Bosnien präglades mycket av just nationalistisk propaganda. Det är tänkt att man med Paris ambitionskrav skall eliminera all skadlig form av media, som på olika vis förtrycker eller upphöjer olika etniciteter. Enligt Paris innebär detta krav följande; en fri press som öppnar upp samhället för debatt, där politik och regim bevakas och kritiseras. Att uppmana om press och tryckfrihet bör enligt Paris vara ett av de mest centrala målen i en fredsprocess. Fredsbyggare skall dock bedriva en mångfaldig media policy. Det är viktigt att ge utrymme för, och uppmana seriösa medier att nå ut, där tillförlitliga källor används. Samtidigt måste det ses till att denna tryck och pressfrihet inte missanvänds och istället riktar hatpropaganda mot särskilda grupper (Paris, 2004, sid. 196). Det kan bli problematiskt att uppmana och förespråka en pressfrihet, samtidigt som man tvingas censurera ”olämplig information. Detta kan uppfattas aningen paradoxalt, då pressfrihet innebär rätten att sprida information. När det gäller hatpropaganda som uppmanar till folkmord eller civila konflikter, leder denna rättighet till mer skada än nytta (Paris, 2004, sid.197). Paris menar därför att fredsbyggare inte skall tvivla om att stänga ner och förbjuda tidningar och radiokanaler som öppet uppmanar om våld. Enligt Paris bör alla fredsbyggande operationer besitta makten att blockera farlig propaganda (Paris, 2004, sid. 198). När avsaknaden av fungerande institutioner är stor, som annars skulle kunna se till media, finns det få alternativ än att externa aktörer sköter kontrollen media i det konflikttrabbade landet. Paris menar dock att det finns ett problem med inblandning av externa aktörer i detta sammanhang. Landet ifråga går miste om chansen att utveckla en liberal demokrati, då jobbet istället sköts av andra liberala demokratier (Paris, 2004, sid. 198). Paris vill dock mena att nyckeln till denna strategi är att den betonar institutionalisering innan liberalisering (Paris, 2004, sid. 199).

När det kommer till Bosnien, så var hatpropagandan ett förekommande problem. År 1997 tog NATO soldater över en huvudsändare tillhörande en Bosnien-serbisk radiokanal som fortlöpande sändt hatpropaganda. Man hade

mandat till detta övertagande då det skedde i enlighet med Daytonavtalet. Daytonavtalet tillät fredsbyggare att; ”suspend or curtail programming that is hostile to the spirit”(Paris, 2004, sid. 198). Den europeiska Unionen tillsammans med the Open Society Foundation upprättade även i Bosnien the Open Broadcasting Network , som var en grupp lokala TV- stationer som tog emot internationell finansiering och stöd i utbyte mot att de rapporterade och förbjöd sådant som uppmanade om hat, diskriminering av grupper, samt fördomar i Bosnien. Faktumet att detta skedde nationellt av interna aktörer var en god bidragande faktor till främjandet av en liberal demokrati. När åtgärder sker inifrån kan det få en särskild verkan, och resultatet kan ofta bli mer lyckat än om externa aktörer förvaltat sådant arbete. Detta stärker även den nationella strävan att upprätta fungerande institutioner. Återigen betonar man med sådana åtgärder Institutionalisering innan Liberalisering. Genom att man i Bosnien förbjöd en radiokanal från att sända hatisk propaganda kan man känna igen IBL:s krav om *kontroll av media* i denna händelse. Paris betonar i sitt ambitionskrav att fredsbyggare skall ges mandat och tillåtelse att stänga ner mediala verksamheter som kränker andra grupper samt uppmanar till våld och konflikt. När det sedan kommer till grundandet av the Open Broadcasting Network, som verkade för att kontrollera nyhetssändningen som nådde ut till medborgarna, kan detta relateras till Paris egna förutsättningar för en lyckas process. Att främja en fri och fredlig press anser Paris vara ett av huvudmålen med fredsuppbyggnads processer (Paris, 2004, sid. 196).

2.4 återskapa fungerande institutioner

Detta ambitionskrav väljer vi att belysa då vi anser det vara ett av de viktigaste stegen i en möjlig fredsprocess. Att skapa och försäkra människor om säkerhet i det egna samhället bör vara ett av de mest grundläggande kraven för mänskliga rättigheter. Till detta ambitionskrav gällande *återskapandet av fungerande institutioner* belyser Paris några viktiga institutionella grundstenar vilka skall vara nödvändiga för att postkonfliktuella samhällen skall kunna utveckla liberala strukturer. Paris menar att fredsbyggare alltid skall ha i åtanke att särskilda institutioner skall skapas innan man påbörjar den politiska och

marknadsekonomiska utvecklingen (Paris, 2004, sid. 205). Dessa grundstenar innefattar en konstitutionell domstol som tillhandahåller de dispyter som uppstår kring val, samt att se till att konstitutionen efterlevs. Vidare skall det finnas en korruptionsfri polisstyrka som kan upprätthålla den interna ordningen samt verkställa domen från författningsdomstolen och andra alternativa domstolar som bildats i enlighet med grundlagen. Paris menar också att det måste finnas ett organ för övervakning av politiska partier och nationella organisationer (Paris, 2004, sid. 205). Detta för att förhindra populism och korruption. Paris betonar i *At wars end*, att det inte finns någon ” easy, quick and cheap method of establishing stable and lasting peace in war-shattered states”. Istället behöver man skapa effektiva och fungerande statliga institutioner, vilka skall påbörja en stadig övergång till marknadsekonomi, vilken sker gradvis. Försäkra om att rättsstatsprincipen är stark nog att försvara staten mot hot i all dess skepnad är också en nödvändighet. För att detta ambitionskrav överhuvudtaget skall vara möjligt förutsätter det att man utbildar och besätter de statliga institutionerna med internationell personal, samt så småningom ersätter dessa med utbildade och opartiska medborgare. Särskild uppmärksamhet och lyhördhet måste alltså riktas åt rätts och säkerhetssektorn. Visar omständigheterna att det inte existerar pålitliga och icke korrupta tjänstemän inom dessa sektorer måste dessa poster fyllas med internationella advokater och domare tills det egna samhället lyckats utbilda kompetent personal (Paris, 2004, sid. 206). Fredsbyggande och dess sponsorer får inte tro att hastiga val, särskilt i krigsdrabbade samhällen kommer påvisa goda resultat och leda till en hållbar fred (Paris, 2004, sid. 207). Bara för att demokrati är målet, finns det ingen anledning att tro att den bör tillämpas från det tidiga stadiet i fredsprocessen, i alla fall inte i dess alla former. Paris citerar i *At wars end* Diamond som beskriver att övergången från ett beslut om demokrati till fungerande institutionella organ är *gradvis, stökig, nyckfull och långsam* (Paris, 2004, sid. 207).

Fredsprocessen i Bosnien inleddes år 1995 med Dayton avtalet som innefattade elva delar vilka skulle vägleda de stridande parterna i strävan efter en hållbar fred. En tillfällig konstitution tillkom också i och med Dayton avtalet i syfte att fördela makten mellan de nationella nationaliteterna och dess regeringar. Daytonavtalets huvudsyfte var att transformera Bosnien till en liberal demokrati, vilket förhoppningsvis skulle eliminera stridigheter. Den nya konstitutionen påvisade tydligt att demokratiska statliga institutioner och rättvisa procedurer

skulle leda till fredliga relationer inom det pluralistiska samhället. I enlighet med konstitutionen var samtliga parter överens om att Bosnien skulle bli en demokratisk stat vilken skulle respektera och följa lagen samt upprätta fria och rättvisa val. Respektive sida gick även med på att skydda civila rättigheter inom Bosnien vilket innebar; yttrandefrihet, rörelsefrihet samt religionsfrihet (Paris, 2004, sid. 99).

Under perioden då fredsprocessen ägde rum inträffade en del samhälliga förändringar. Daytonavtalet introducerade en ny konstitution som skulle leda samhället mot en mer liberal spelplan där statliga institutioner fick verka. Detta blev inte endast en skrivbordskonstruktion, utan trädde faktiskt i kraft. Konstitutionen gav upphov till ett någorlunda fungerande rättsväsende, där poliser omskolades och där man upprättade en fungerande domstol. Stridigheterna lyckades få ett slut, då konstitutionen var utformad att hantera de kulturella skiljaktigheter som existerade mellan Bosnier, kroater och serber. Det stiftades att det bosniska territoriet federalt och internt skulle delas upp mellan nationaliteterna för att ge alla lika rättighet till området (Hoogenboom, vieille, 2009, sid. 187).

Trots att man lyckades stifta en konstitution med tydliga direktiv, upprätta fungerande rätts och säkerhets institutioner samt få ett slut på stridigheterna, lyckades man dock inte avvärja den Bosnien- serbiska styrkan i den utsträckning man önskat (Paris, 2004, sid. 100).

2.5 Ekonomisk liberalisering i anpassad takt

I ambitionskravet *Ekonomisk liberalisering i anpassad takt* så talar Paris om hur svårt det är att reformera ett krigsdrabbat land, som egentligen inte har någon fungerande ekonomi alls, till en väl fungerande liberal marknadsekonomi. Han menar exempelvis att en alldeles för snabb utförsäljning av statliga företag kan ge en destabiliserande effekt. Vidare skall vi undersöka hur den ekonomiska liberaliseringen i Bosnien såg ut.

Den ekonomiska förödelsen av kriget i Bosnien-Herzegovina var mycket stor. Efter kriget var mer än hälften av människorna i arbetsför ålder arbetslösa och en majoritet av befolkningen var på något sätt beroende av humanitär hjälp. Löner och pensioner förblev obetalda och landets sociala skyddsnät var näst intill

obefintligt. Dessutom raserade kriget den ens av ekonomisk liberalisering som landet genomgick innan konfliktens början. Bosnien var även uppdelat i tre stycken ”ministater” där de tre etniska grupperna representerade varsin av dessa områden eller ”ministater”. Denna uppdelning innebar bland annat att de tre ”ministaterna” antog olika sorters valutor och att de var mycket motvilliga att ingå i ekonomiska samarbeten områdena emellan. Förutsättningarna var alltså mycket svåra för skapa en stabil ekonomi i landet(Bojicic-Dzelilovic, 2009, sid. 206).

Ett av Daytonavtalets huvudsyften var bland annat att skapa en fungerande marknadsekonomi i Bosnien i hopp om att skapa stabilitet i detta postkonfliktuella samhälle. Detta blev dock en mycket problematisk process. Efter att Daytonavtalet skrevs på så tog världsbanken och EU på sig delat ansvar för den ekonomiska utvecklingen i Bosnien. Från december 1995 till maj 1998 så låg deras främsta fokus på två olika områden inom den ekonomiska sfären i Bosnien. Det ena var att återuppbygga infrastruktur som skadades under konflikten, och det andra var att bygga upp institutionella strukturer som var nödvändiga för att upprätthålla en marknadsekonomi i Bosnien och skapa en fungerande gemensam valuta. Under denna period gjorde man även vissa ekonomiska liberaliseringsåtgärder. Bland annat gjorde man upp en plan för utförsäljningen av ett antal statligt ägda företag. Detta gjorde man för att minska det skattemässiga underskott som landet hade (Between partition and pluralism: the Bosnian jigsaw and an ‘ambivalent peace’, 2009, sid. 21-22).

Vissa av de ekonomiska reformerna som världssamfundet gjorde i Bosnien gick relativt fort att genomföra. Exempelvis så lyckades man få ordning på de skattemässiga underskott som landet hade. Man lyckades även med att upprätthålla ett relativt väl fungerande liberalt handelssystem och hela banksektorn kom i utländskt ägarskap, vilket skapade ett konkurrenskraftigt finansiellt system. Privatiseringen i Bosnien gick dock betydligt långsammare. Detta berodde på ett antal saker: att det fanns för få attraktiva företag i landet, att det fanns ett stort politiskt motstånd till denna process och dessutom saknades det ett institutionellt ramverk som kunde hantera en övergång till en så pass utbredd privatisering(Bojicic-Dzelilovic, 2009, sid. 207).

Ett misstag som världssamfundet gjorde gällande den ekonomiska reformen i Bosnien var hanteringen av de statliga företag som fanns i landet. Man valde att privatisera ett stort antal ineffektiva statliga företag. Detta skapade stora problem

då många av dessa företag köptes upp av politiker och andra ledande aktörer med tydliga kopplingar till extremnationalistiska rörelser, en process som inte gick att förhindra på grund av att det inte fanns några fungerande institutioner som kunde kontrollera utförsäljningarna. Utförsäljningen ledde därför till enorm korruption och ännu större splittring mellan de etniska grupperna. Det ledde också till att många av dessa företag hamnade i så kallad skuggeekonomi och blev ingen ekonomisk tillgång för varken statskassan eller landet i sin helhet (Paris, 2004, sid. 202).

Slutsats och Analys

Den demokratiska utvecklingen i Bosnien har varit långt ifrån rak och mycket av problemen kan hänvisas tillbaka till den fredsuppbyggnadsprocessen som ägde rum i landet efter kriget. Det finns många exempel som kan peka på att demokratiseringsprocessen var alldeles för framstressad i Bosnien och den teori som Paris förespråkar gällande behovet av att institutionalisera före demokratisering är naturligtvis berättigad. För att kunna demokratisera ett krigsdrabbat land som Bosnien, som härstammar från en kommunistisk struktur, så krävs det naturligtvis att man först och främst bygger upp fungerande institutioner som kan hantera en sådan stor reform. Vi anser dock att det även fanns andra orsaker som försvårade demokratiseringsprocessen. I ett post-konfliktuellt samhälle som Bosnien, där konflikten präglades hårt av etnisk tillhörighet, så anser vi det vara mycket viktigt att det finns en vilja till samarbete och utveckling hos befolkningen. Detta fanns inte i Bosnien. Bosnien hade inte en befolkning som såg sig själva som bosnier utan antingen som serber, kroater eller muslimer. Detta är den största anledningen till att de nationalistiska partierna nådde sådan framgång i valet 96, inte på grund av svaga institutioner. Vi anser även att man, under fredsuppbyggnadsprocessen, gjorde alldeles för lite för att motverka dessa motsättningar som fanns hos befolkningen. Exempelvis så delade man upp Bosnien i två olika områden, ett där serberna styrde och ett där muslimerna och kroaterna styrde, vilket vi anser vara en uppdelning som endast befäster de motsättningarna som redan fanns.

Det finns exempel på där fredsuppbyggnadsprocessen i Bosnien tenderar att följa liknande linje som Paris förespråkar gällande en demokratisering i anpassad takt. Exempelvis så sköt man upp det loka valet med ungefär ett år och man förbjöd vissa extremnationalistiska personer från att ställa upp i det demokratiska valet. Detta gav dock föga positiv effekt, vilket vi anser bero på just de motsättningar som fanns hos befolkningen. Det spelade ingen roll att man sköt upp valet för befolkningen ville fortfarande rösta på extremnationalistiska partier och det spelade heller ingen större roll att man förbjöd vissa personer med nationalistiska åsikter då befolkningen ändå valde att rösta på personer med

liknande åsikter. Det som istället hade behövts var att man hade arbetat aktivt med att förändra befolkningens fientliga inställning mot varandra innan man genomför ett demokratiskt val.

Genom att man i Bosnien förbjöd en radiokanal från att sända hatisk propaganda kan man känna igen IBL:s krav om *kontroll av media* i Bosnien i samband med den mediala kontrollen. Paris betonar i sitt ambitionskrav att fredsbyggare skall ges mandat och tillåtelse att stänga ner mediala verksamheter som kränker andra grupper samt uppmanar till våld och konflikt. Det kan tyckas svårt att dra sådana slutsatser med endast ett exempel, men enligt Paris teori skall farlig propaganda stoppas för en heltäckande fredsprocess. Huruvida det amerikanska övertagandet hade en stor verkan kan ifrågasättas. Hatpropagandan minskades, men med tanke på att det inte var ett internt initiativ, där det civila samhället genomfört övertagandet, kan man fråga ifall det i grunden förändrade attityden i samhället. För att fredsprocesser skall lyckas måste det finnas en intern vilja. Freden måste vara önskvärd, inte i den mening att man vill ha fred, utan att individen på något sätt arbetar för att den möjligheten skall bli verklig. Det civila samhället måste också ges chansen att involveras i processen. Här ligger ansvaret på den interna aktören, där man uppmanar folket och förklarar hur man kan förändra samhällsstrukturen. Exempel på detta kan vara grundandet av mindre institutioner. Detta interna initiativ kan man se när det kommer till grundandet av the Open Broadcasting Network, som verkade för att kontrollera nyhetssändningen som nådde ut till medborgarna. Här var det civila samhället som med internationellt finansieringsstöd ansvarade för att lämpliga och fredsfrämjande nyheter sändes. Detta relateras till Paris egna förutsättningar för en lyckas process. Att främja en fri och fredlig press anser Paris vara ett av huvudmålen med fredsuppbyggnadsprocesser (Paris, 2004, sid. 196). Genom att detta skedde under fredsprocessen i Bosnien kan man säga att man kan identifiera Paris krav för en lyckad fredsprocess. Vilken verkan och kraft detta fick i praktiken kan dock ifrågasättas.

För att återgå till Paris ambitionskrav ”*Återskapa fungerande institutioner*”, anser vi att det går att identifiera detta ambitionskrav från fredsuppbyggnadsprocessen i Bosnien. Det går dock inte att påstå att alla Paris krav som ingår i ambitionskravet ”*Återskapa fungerande institutioner*” går att känna igen. Det man i Bosnien kan identifiera med Paris ambitionskrav kan

tänkas vara upprättandet av den tillfälliga konstitutionen som skulle ge samhället konkreta direktiv för att lyckas återuppbygga Bosnien. Genom konstitutionen lyckades man utforma ett någorlunda fungerande rättsväsende, där man även utbildade de poliser som verkat i det innan -konfliktuella Bosnien. En domstol upprättades också, som i enlighet med konstitutionen skulle se till att lagen upprätthölls. Samtliga av de ”lyckanden” vi angivit, anger Paris som krav för en korrekt fredsprocess. Därav kan man dra slutsatsen att man kan se influenser i fredsprocessen som påminner om Paris ambitionskrav. Detta kan tänkas innebära att Paris själv skulle kunna hävda att fredsprocessen till viss del kvalificeras som ”lyckad”. Trots dessa ”lyckanden” kan man ställa frågan om dessa i praktiken verkligen fungerade, samt ledde till en hållbar fred och samhällsuppbyggnad. Upphörde korruptionen bland polisväsendet, var alla lika inför lagen och lyckades man hantera de kulturella skiljaktigheterna som fanns inom landet?

Genom Daytonavtalet hade man målat upp en tydlig bild av hur man ville att fredsprocessen i Bosnien skulle se ut. Målen var klara och relativt utarbetade. Trots detta var det mycket som gick snett under fredsbyggingsprocessen och mycket kan hänvisas till att det inte fanns några fungerande institutioner som kunde hantera en så pass stor liberaliseringsreform som Bosnien genomgick. Exempelvis kan det stora misslyckandet gällande den huvudlösa utförsäljningen av statliga bolag förklaras genom att det inte fanns några fungerande institutioner som kunde hantera en sådan reform. Den övergripande anledningen till att fredsbyggingsprocessen i Bosnien, på många plan, misslyckades anser vi dock vara bristen på tid. Man måste låta en process som denna ta sin tid. Det är inte rimligt att tro att man kan liberalisera ett post-konfliktuellt samhälle på ett par år när liknande utveckling tog över hundra år i västvärlden. I en så pass komplicerad konflikt som i Bosnien så måste man också arbeta mycket aktivt för att få den splittrade befolkningen att arbeta mot samma mål. Utan en befolkning som vill utvecklas så är det mycket svårt att genomföra reformer som skapar någon märkbar förändring i samhället.

Trots att fredsbyggingsprocessen i Bosnien var mycket problematiskt så var det inte helt och hållet en misslyckad process. Det faktum att konflikten inte har blossat upp till ännu ett blodigt inbördeskrig måste naturligtvis räknas som ett lyckat resultat. Dessutom lyckades man genomföra vissa reformer som fungerade relativt bra i landet. Det som vi främst tror fattas är insikten om att en process som

denna tar tid. Externa aktörer kan inte räkna med att endast finnas till hands i ett eller två år utan måste ha en betydligt mer långsiktig plan än så. Detta kan naturligtvis kritiseras för att bli en allt för kostsam process, men om alternativet är en kortsiktig fredsuppbyggnadsplan där man riskerar en snar återgång till instabilitet och stridigheter så kan man fråga sig vilket av alternativen som egentligen är mest kostsamt, både när det gäller det ekonomiska planet och i rena människoliv.

Referenser

- Kaldor, Mary, 1999. *Nya och gamla krig*. Uddevalla: Bokförlaget Daidalos
- Paris, Roland, 2004. *At war's end*. New York: Cambridge University Press
- Newman, Edward, Roland Paris and Oliver Richmond eds. (2009) *New Perspectives on Liberal Peacebuilding*. Tokyo and New York: United Nations University Press.
- O.P. Richmond, J. Franks (2009), *Between partition and pluralism: the Bosnian jigsaw and an 'ambivalent peace'*,
http://pdfserve.informaworld.com.ludwig.lub.lu.se/491870_751304644_911127138.pdf, Hämtad: 101229
- J. Hippler (2008), *Democratization after Civil Wars - Key Problems and Experiences*,
http://pdfserve.informaworld.com.ludwig.lub.lu.se/543460_751304644_793226049.pdf, Hämtad:110102.
- D. Hoogenboom(2010), *Rebuilding Social Fabric in Failed States: Examining Transitional Justice in Bosnia*.
<http://elin.lub.lu.se.ludwig.lub.lu.se/elin?func=collAddArt&resid=72e5d3b59e2b99dcb0d2593452e2b8be&action=record&query=bosnia%20and%20herzegovina%20peace%20building&start=2&lang=se&ti=Rebuilding%20Social%20Fabric%20in%20Failed%20States%3A%20Examining%20Transitional%20Justice%20in%20Bosnia.&tocRecNo=&orgFunc=simpleSearch&ftxtOnly=&collection=ebsco&issn=15248879&year=2010&volume=&issue=2&pages=183-199&sdi=&sessionId=99EA98D8E8CC9422666717680F7DF11A>, Hämtad:101219